

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΥΠΡΟΥ
ΜΟΝΑΔΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

Δοκίμια Οικονομικής Πολιτικής

ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΑΝΑΝ

Πάνος Πασιαρδής

Σωτηρούλα Χ' Σπύρου

Αρ. 01-03

Φεβρουάριος 2003

Τα Οικονομικά του Σχεδίου Ανάν

Πάνος Πασιαρδής* και Σωτηρούλα Χ' Σπύρου

Περίληψη

Στο δοκίμιο αυτό εξετάζεται η οικονομική δομή της ομοσπονδιακής λύσης του Κυπριακού και ο διακανονισμός των περιουσιακών ζητημάτων που προτείνει το Σχέδιο Ανάν. Όσον αφορά στην οικονομική δομή της προτεινόμενης ομοσπονδίας, φαίνεται ότι ορισμένες πρόνοιες του Σχεδίου δημιουργούν φραγμούς στην ελεύθερη λειτουργία της αγοράς, που θα έχουν δυσμενείς επιπτώσεις στην Κυπριακή οικονομία και θα περιορίζουν τη δυνατότητα άσκησης ορθολογικής οικονομικής πολιτικής. Σε άλλες περιπτώσεις δεν προνοούνται τα ελάχιστα αναγκαία που χρειάζεται μια ομόσπονδη οικονομία για να λειτουργήσει σωστά, όπως ρυθμίσεις για δημοσιονομική πειθαρχία.

Στην ανάλυση του προβλήματος των περιουσιών, γίνεται προσπάθεια να δοθεί μια όσο το δυνατόν απλή εξήγηση των προνοιών του Σχεδίου Ανάν με παραδείγματα που αφορούν κατεχόμενες περιουσίες σε εδάφη που θα επιστραφούν υπό Ελληνοκυπριακή διοίκηση καθώς και κατεχόμενες περιουσίες σε εδάφη που θα παραμείνουν υπό τουρκοκυπριακή διοίκηση.

*Ευχαριστούμε τους Νεοφύτα Έμπορα, Γιώργο Ιουλιανό και Παντελή Μιτσή για τη συμβολή τους στην ετοιμασία του άρθρου. Η ευθύνη για απόψεις, λάθη και παραλείψεις στο κείμενο είναι των συγγραφέων.

Περιεχόμενα

I. ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΤΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ANAN	4
I.1 Οικονομική θεμελίωση	5
Ελεύθερη λειτουργία της αγοράς	5
Αρμοδιότητα παρέμβασης στην οικονομία	6
I.2 Οικονομική πολιτική	7
Νομισματική Πολιτική	7
Δημοσιονομική Πολιτική	8
I.4 Το Βελγικό μοντέλο	10
I.5 Πρακτικές εισηγήσεις	12
I.6 Συμπεράσματα	14
II. ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΥΣΙΩΝ ΣΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ANAN ΜΕ ΑΠΛΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ	16
II.1 Τι ισχύει για όλες τις κατεχόμενες περιουσίες	16
Περιουσίες που χρησιμοποιούνται από Τουρκοκύπριους πρόσφυγες	16
Περιουσίες που έχουν βελτιωθεί	17
Περιουσίες των οποίων έχει αλλάξει η χρήση	18
Αποζημίωση	18
Πώληση, Εκμίσθωση, Ανταλλαγή	18
II.2 Τι δεν ισχύει για όλες τις περιουσίες	19
Περιουσίες σε περιοχές που θα επιστραφούν	19
Περιουσίες που θα μείνουν υπό Τουρκοκυπριακή διοίκηση	19
II.3 Ποιος θα πληρώσει για τις αποζημιώσεις;	20
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΠΡΟΝΟΙΕΣ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ANAN ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	22

I. ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΤΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ANAN

Η ανάγκη δημιουργίας ενός ομόσπονδου Κυπριακού κράτους απορρέει όχι από οικονομικούς λόγους, αλλά από την ανάγκη εξεύρεσης λύσης στο Κυπριακό πρόβλημα. Βέβαια, δεν είναι η πρώτη φορά στην ιστορία που η ανάγκη συνύπαρξης διαφορετικών εθνικών ομάδων σε ένα γεωγραφικό χώρο οδήγησε στην ίδρυση ομόσπονδων κρατών. Παραδείγματα χωρών που ενώνουν λαούς με διαφορετική κουλτούρα και γλώσσα κάτω από μια ομοσπονδιακή ομπρέλα περιλαμβάνουν το Βέλγιο, την Ελβετία και τον Καναδά.

Τα οικονομικά της ομοσπονδίας ασχολούνται κυρίως με το ερώτημα πώς πρέπει να κατανέμεται η εξουσία μεταξύ του κεντρικού κράτους και των συστατικών κρατών για τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα στην οικονομία. Μελετώντας κανείς τα υπάρχοντα ομοσπονδιακά συστήματα διαπιστώνει ότι δεν υπάρχουν κανόνες για το ποια πρέπει να είναι αυτή η κατανομή εξουσίας. Κάθε ομοσπονδιακό κράτος φαίνεται να έχει τη δική του οικονομική δομή, που πολλές φορές αντανακλά περισσότερο σε ιστορικές, πολιτικές, θρησκευτικές και πολιτιστικές ιδιαιτερότητες παρά σε οικονομικές ανάγκες.

Επίσης, δεν υπάρχει συνταγή για επιτυχημένες και μη επιτυχημένες ομοσπονδίες: οι διαφορές μεταξύ πλούσιων (π.χ. ΗΠΑ, Καναδάς, Ελβετία, Βέλγιο) και φτωχών ομοσπονδιών (π.χ. Βραζιλία, Αργεντινή, Ινδία, Πακιστάν) συνδέονται με φαινόμενα που δεν έχουν σχέση με την οικονομική δομή τους. Ούτε από μόνη της η ομοσπονδιακή δομή οδηγεί σε υδροκέφαλα κράτη. Για παράδειγμα, ο Καναδάς είναι ένα ομόσπονδο κράτος με αρκετά μεγάλο βαθμό αποκέντρωσης. Όμως, το μέγεθος του κράτους εκφρασμένο σε ποσοστό των κρατικών δαπανών στο ΑΕΠ ήταν μόλις 20,7% το 2000, και συγκρίνεται πολύ ευνοϊκά με άλλες ομόσπονδες και μη χώρες. Το ίδιο ισχύει και για την Ελβετία, όπου το ποσοστό των κρατικών δαπανών στο ΑΕΠ είναι 27,6% (το 2000). Από τις 15 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης μόνο το Βέλγιο, η Γερμανία και η Αυστρία έχουν ομοσπονδιακό καθεστώς. Η Γερμανία κατατάσσεται έβδομη όσον αφορά τις κρατικές δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ, και ακολουθούν το Βέλγιο και η Αυστρία. Η Κύπρος, με ποσοστό κρατικών δαπανών στο ΑΕΠ 38,5% κατατάσσεται στις χώρες με σχετικά 'μικρό κράτος'.

I.1 Οικονομική θεμελίωση

Το βασικό οικονομικό πλεονέκτημα που έχει ένα κράτος-μέλος μιας ομοσπονδίας συνδέεται με την κατάργηση των περιορισμών στο εμπόριό του με άλλα κράτη-μέλη της ομοσπονδίας. Η ελεύθερη διακίνηση προϊόντων και συντελεστών της παραγωγής (εργασία, κεφάλαιο, ενέργεια κλπ) αξιοποιεί συγκριτικά πλεονεκτήματα, αυξάνει την παραγωγικότητα και δημιουργεί οικονομίες κλίμακας. Επομένως, από καθαρά οικονομικής σκοπιάς, δεν έχει νόημα ένα κράτος να αποτελεί συστατικό μέρος μιας ομοσπονδίας όταν δεν δέχεται την ελεύθερη λειτουργία των αγορών.

Ελεύθερη λειτουργία της αγοράς

Αυτή η θεμελιώδης οικονομική αρχή δεν τηρείται στο Σχέδιο Ανάν διότι προβλέπονται περιορισμοί στη διακίνηση κεφαλαίου (λόγω των περιορισμών στην ιδιοκτησία). Πιστεύουμε ότι αυτό, αργά ή γρήγορα, θα οδηγήσει σε οικονομικά αδιέξοδα. Με την ελεύθερη διακίνηση προϊόντων και την ανάπτυξη εμπορίου θα δημιουργηθεί αλληλεξάρτηση μεταξύ των συστατικών κρατών της ομοσπονδίας Κύπρου. Αυτή η αλληλεξάρτηση θα κάμει τα οικονομικά προβλήματα κοινά, όμως οι περιορισμοί στη διακίνηση κεφαλαίου θα εμποδίζουν το μηχανισμό της ελεύθερης αγοράς από του να δίνει τις κατάλληλες λύσεις.

Για να γίνει καλύτερα κατανοητό το πιο πάνω επιχείρημα θα δώσουμε το εξής παράδειγμα. Έστω ότι το Τουρκοκυπριακό συστατικό κράτος έχει πρόβλημα ύφεσης και ανεργίας. Χωρίς περιορισμούς στη διακίνηση κεφαλαίου το πρόβλημα αυτό θα μπορούσε να λυθεί μέσω της λειτουργίας της αγοράς, που θα ωθούσε μεταφορά κεφαλαίων για επενδύσεις από το Ελληνοκυπριακό στο Τουρκοκυπριακό συστατικό κράτος. Αντίθετα, με περιορισμούς στη διακίνηση κεφαλαίου το πρόβλημα αυτό θα διαιωνίζεται. Και αν ακόμη κάποιος δεχθεί ότι η ελεύθερη διακίνηση εργασίας θα δώσει κάποια λύση στο πρόβλημα, αφού οι Τουρκοκύπριοι εργάτες θα μπορούν να αναζητούν εργασία στο Ελληνοκυπριακό κράτος, οι αποδόσεις των επενδύσεων θα είναι πιο χαμηλές από ότι σε ένα καθεστώς ελεύθερης διακίνησης κεφαλαίου.

Γενικά, κανένας δεν μπορεί να αμφισβητήσει ότι οι περιορισμοί στην ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων, με τον έναν ή τον άλλο τρόπο, το μόνο οικονομικό

αποτέλεσμα που μπορούν να έχουν είναι να εμποδίζουν την οικονομία από του να αξιοποιεί πλήρως τις δυνατότητές της. Εξάλλου, η αδυναμία αντιμετώπισης των προβλημάτων αλληλεξάρτησης λόγω εμποδίων στη διακίνηση κεφαλαίου ήταν ο πιο βασικός λόγος που η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν έμεινε Τελωνειακή Ένωση, όπως άρχισε το 1957, αλλά εξελίχθηκε σε Κοινή Αγορά, με την υπογραφή της Συνθήκης Συγχώνευσης το 1965.

Αρμοδιότητα παρέμβασης στην οικονομία

Η ελεύθερη αγορά είναι ένας αποτελεσματικός τρόπος για την εύρυθμη λειτουργία της οικονομίας, όμως υπάρχουν περιπτώσεις που αυτή από μόνη της δεν αρκεί και χρειάζεται κρατική παρέμβαση. Για παράδειγμα, η ελεύθερη αγορά δεν προσφέρει αγαθά που καταναλώνονται συλλογικά (δρόμους, ασφάλεια, καθαρό περιβάλλον κλπ) ενώ σε άλλες περιπτώσεις δεν προσφέρει τα αγαθά που χρειάζεται μια κοινωνία στις επιθυμητές ποσότητες (παιδεία, υγεία, κοινωνική προστασία κλπ). Ακόμα, χρειάζεται κρατική παρέμβαση για δικαιότερη κατανομή του εισοδήματος.

Πέρα από το ερώτημα σε ποιο βαθμό και με ποιο τρόπο πρέπει το κράτος να παρεμβαίνει, που ισχύει για όλες τις οικονομίες, σε ομοσπονδιακά κράτη υπάρχει και το ερώτημα ποιο κράτος πρέπει να παρεμβαίνει σε κάθε περίπτωση: το κεντρικό ή τα κράτη-μέλη; Επίσης, το κράτος για να παρέμβει (να προσφέρει δημόσια αγαθά, να αναδιανείμει το εισόδημα κλπ) χρειάζεται να δαπανήσει χρήματα. Επομένως, πρέπει να επιβάλει φόρους, εισφορές και τέλη. Σε ένα ομοσπονδιακό κράτος το ερώτημα δεν είναι μόνο πόσο και πώς πρέπει το κράτος να φορολογεί, να επιβάλλει εισφορές και να ορίζει τα τέλη, αλλά και πώς αυτές οι οικονομικές εξουσίες πρέπει να κατανέμονται μεταξύ του κεντρικού και των συστατικών κρατών.

Το κοινό ζητούμενο στα πιο πάνω ερωτήματα είναι η εύρεση της 'χρυσής τομής' μεταξύ των αρμοδιοτήτων της κεντρικής κυβέρνησης και των συστατικών κρατών. Όταν οι υπηρεσίες του κράτους αποκεντρώνονται, τα συστατικά κράτη και η κεντρική κυβέρνηση δυνατόν να επαναλαμβάνουν τις ίδιες λειτουργίες με αποτέλεσμα να σπαταλείται άσκοπα δημόσιο χρήμα. Στην Κύπρο είναι πιθανό να προκύψουν τέτοια προβλήματα, όχι μόνο λόγω του μικρού μεγέθους της οικονομίας αλλά και λόγω της έλλειψης εμπιστοσύνης που θα διακατέχει τις δύο

κοινότητες, τουλάχιστο στα πρώτα στάδια της συνύπαρξής τους σε ένα ομόσπονδο κράτος. Κάθε κοινότητα πιθανόν να θέλει να έχει τις δικές της υπηρεσίες για να νιώθει ότι έχει περισσότερο έλεγχο. Αυτό δεν θα είναι κατ' ανάγκη κακό, όμως χρειάζεται συντονισμός ώστε οι υπηρεσίες να συμπληρώνουν και όχι να επαναλαμβάνουν, ούτε να αλληλοαναιρούν η μια την άλλη.

Το Σχέδιο είναι πράγματι ασαφές ως προς την οικονομική δομή του προτεινόμενου κράτους. Βέβαια, η ομόσπονδη Κύπρος θα ανήκει σε μια ευρύτερη οικονομική οντότητα, την Ευρωπαϊκή Ένωση, και αυτό συνεπάγεται ότι πρέπει να ακολουθεί ορισμένους κανόνες που επιβάλλει το Ευρωπαϊκό κεκτημένο. Όμως, αυτό δεν λύει πολλά και σοβαρά διλήμματα που αναφέραμε πιο πάνω για το ποιες οικονομικές αρμοδιότητες θα ανήκουν στο κεντρικό και ποιες στα συστατικά της κράτη.

1.2 Οικονομική πολιτική

Τα προβλήματα κατανομής αρμοδιοτήτων μεταξύ του κεντρικού και των συστατικών κρατών μπορούν να χωριστούν σε δύο κατηγορίες: αυτά που αφορούν στη νομισματική και αυτά που αφορούν στη δημοσιονομική πολιτική. Εδώ θα εξετάσουμε κάθε μια από τις δύο αυτές κατηγορίες ξεχωριστά, με σημείο αναφοράς το τι (δεν) προνοεί το Σχέδιο Ανάν.

Νομισματική Πολιτική

Το Σχέδιο Ανάν προνοεί την ύπαρξη μιας ανεξάρτητης Κεντρικής Τράπεζας, κατά συνέπεια ένα νόμισμα και ένα επιτόκιο σε ολόκληρη την Κύπρο. Το ερώτημα εδώ είναι αν μπορεί να λειτουργήσει μια οικονομία με ένα νόμισμα και ένα επιτόκιο όταν υπάρχουν περιορισμοί στην ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων. Η απάντηση είναι πως αυτό θα κάμει το έργο της Κεντρικής Τράπεζας πολύ δύσκολο. Για παράδειγμα, έστω ότι σε ένα δεδομένο επιτόκιο το Τουρκοκυπριακό συστατικό κράτος αντιμετωπίζει έλλειψη ρευστότητας για επενδύσεις ενώ στο Ελληνοκυπριακό συστατικό κράτος υπάρχει πλεόνασμα ρευστότητας. Χωρίς ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων, πρέπει να μειωθεί το επιτόκιο στο Τουρκοκυπριακό και να αυξηθεί στο Ελληνοκυπριακό συστατικό κράτος. Όμως,

αυτό δεν μπορεί να γίνει γιατί το νόμισμα θα είναι το ίδιο και στα δύο συστατικά κράτη.

Στο Σχέδιο Ανάν, επίσης, προβλέπεται ότι το διοικητικό συμβούλιο της Κεντρικής Τράπεζας θα είναι τριμελές. Θα αποτελείται από το Διοικητή και δύο μέλη, ένα από κάθε συστατικό κράτος. Το τρίτο μέλος μπορεί να είναι μη-Κύπριος. Στο Σχέδιο Ανάν γίνεται αναφορά και στην πιθανή ίδρυση υποκαταστημάτων της Κεντρικής Τράπεζας σε κάθε συστατικό κράτος χωρίς να ορίζει ποιες ακριβώς θα είναι οι αρμοδιότητες και η χρησιμότητα αυτών των υποκαταστημάτων, δεδομένου ότι η νομισματική πολιτική θα είναι ενιαία. Εύλογα θα υπέθετε κάποιος ότι η παρεμβολή των παρατηρημάτων μεταξύ Κεντρικής Τράπεζας και των εμπορικών τραπεζών στα επιμέρους συστατικά κράτη μειώνει τον κίνδυνο διακοινοτικών τριβών διότι με αυτόν τον τρόπο Ελληνοκύπριοι θα ελέγχουν τις Ελληνοκυπριακές και Τουρκοκύπριοι τις Τουρκοκυπριακές εμπορικές τράπεζες. Από την άλλη αυτή η πρόνοια εγκυμονεί κινδύνους διότι συντείνει στο να μην εφαρμόζονται οι οδηγίες της Κεντρικής Τράπεζας με τον ίδιο τρόπο και στα δύο συστατικά κράτη.

Δημοσιονομική Πολιτική

Το Σχέδιο Ανάν ορίζει ότι το κεντρικό κράτος θα έχει τη διαχείριση των εσόδων από τους έμμεσους φόρους, μέρος των οποίων θα παραχωρεί στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ από το υπόλοιπο θα διανέμει τουλάχιστον το 50% στα δύο συστατικά κράτη κατ' αναλογία του πληθυσμού τους. Επιπλέον, τουλάχιστον 5% των υπόλοιπων εσόδων θα χρησιμοποιούνται για τη χρηματοδότηση συνεργασίας μεταξύ των κρατιδίων. Το Σχέδιο αφήνει ανοικτό το ερώτημα κατά πόσο τα συστατικά κράτη θα έχουν δικό τους ξεχωριστό σύστημα φορολογίας και κοινωνικών παροχών. Επίσης, ορίζει μερικά θέματα ως αρμοδιότητες της κεντρικής κυβέρνησης, όμως δεν προσδιορίζει ποιες δημόσιες δαπάνες θα αποφασίζονται ξεχωριστά από το κοινοβούλιο του κάθε συστατικού κράτους ή θα περιλαμβάνονται στον προϋπολογισμό του κεντρικού κράτους.

Το θέμα της φορολογίας είναι ιδιαίτερα περίπλοκο και εγείρει πολλά ερωτήματα που δεν μπορούν να απαντηθούν σε ένα σύντομο άρθρο. Ενδεικτικά αναφέρουμε τον προσδιορισμό της φορολογικής βάσης, το σημείο της συναλλαγής που επιβάλλεται ο φόρος (origin vs destination principle), την

αρμοδιότητα για το ποιος εισπράττει, ποιος διαχειρίζεται τους φόρους, ποιος ορίζει τους συντελεστές και το ερώτημα αν κάποιος φορολογείται εκεί που εργάζεται ή εκεί που διαμένει. Θα υπάρχουν μερικές δεσμεύσεις που απορρέουν από την ιδιότητα της Κύπρου ως μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, για παράδειγμα η κεντρική ομοσπονδιακή κυβέρνηση αναγκαστικά θα έχει αρμοδιότητα για το ΦΠΑ, τους δασμούς και τους ειδικούς φόρους κατανάλωσης. Όμως, ο φόρος εισοδήματος, ο εταιρικός φόρος, οι φόροι περιουσίας, τα τέλη, οι εισφορές στα ταμεία σύνταξης, κοινωνικών ασφαλίσεων, σχέδιο υγείας και πολλά άλλα αφήνονται στη δικαιοδοσία του κάθε κράτους-μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Για όλα αυτά τα φορολογικά ζητήματα πρέπει να συμφωνηθούν οι αρμοδιότητες του κεντρικού και των συστατικών κρατών της Κυπριακής ομοσπονδίας.

Εκτός από τα πιο πάνω ερωτήματα που αφορούν στα κρατικά έσοδα υπάρχουν ακόμη περισσότερα ερωτήματα που αφορούν στις κρατικές δαπάνες. Ποιες από τις δαπάνες αυτές θα καθορίζονται κεντρικά και ποιες από τα συστατικά κράτη είναι ένα ερώτημα που έχει ιδιαίτερη σημασία τόσο για το σύνολο των κρατικών δαπανών όσο και για τις επιμέρους δαπάνες για την εκπαίδευση, την υγεία, τις συγκοινωνίες, τα δημόσια έργα, το περιβάλλον, την ενέργεια, τη γεωργία, την ασφάλεια, τη δικαιοσύνη, και γενικά όλα τα κονδύλια του κρατικού προϋπολογισμού.

- Όσον αφορά στο σύνολο των δαπανών χρειάζεται κάποιος μηχανισμός που να μην επιτρέπει στα κράτη μέλη να έχουν ελλειμματικούς προϋπολογισμούς, ενώ παράλληλα να επιτρέπει μεταφορά πόρων από το ένα συστατικό κράτος στο άλλο για σκοπούς ισορροπημένης ανάπτυξης και σύγκλισης του βιοτικού επιπέδου.
- Όσον αφορά στις επιμέρους δαπάνες χρειάζεται να αποφασιστεί σε ποιο βαθμό πρέπει να περιοριστεί ή να επεκταθεί η αυτονομία του κάθε συστατικού κράτους να δαπανά για δικούς του σκοπούς, στη βάση κριτηρίων αποτελεσματικότητας, και αποφυγής αρνητικών επιδράσεων στο άλλο συστατικό κράτος.

I.4 Το Βελγικό μοντέλο

Εδώ αξίζει να πούμε μερικά λόγια για το Βέλγιο, αφού έχει αναφερθεί αρκετές φορές ως παράδειγμα προς μίμηση για τη λύση του Κυπριακού προβλήματος στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι κάτοικοι του Βελγίου είναι δέκα εκατομμύρια περίπου και προέρχονται από τρεις εθνικότητες, τη Γαλλική, τη Φλαμανδική και τη Γερμανική. Η κάθε μια από αυτές αισθάνεται έντονα την ανάγκη να διατηρήσει την πολιτιστική ταυτότητά της.

Η Βελγική ομοσπονδία αποτελείται από τρεις γεωγραφικές περιοχές (regions) και τρεις κοινότητες (communities) που δεν συμπίπτουν εδαφικά. Οι περιοχές έχουν πλήρη αυτονομία σε ότι αφορά στην οικονομική πολιτική, στη γεωργία, στο εμπόριο, στην υποδομή, στην απασχόληση, στο περιβάλλον, στην ενεργειακή πολιτική, στις συγκοινωνίες ακόμη και στη διεθνή εκπροσώπηση. Οι κοινότητες έχουν αυτονομία σε ότι αφορά στην παιδεία, στα πολιτιστικά θέματα και, γενικά, στις υπηρεσίες προς στους πολίτες. Με απλά λόγια, αν εφαρμοζόταν το Βελγικό μοντέλο σε μια ομόσπονδη Κυπριακή πολιτεία, οι Ελληνοκύπριοι που κατοικούσαν στην Τουρκοκυπριακή περιοχή θα θεωρούνταν μέλη της Ελληνοκυπριακής κοινότητας σε ότι αφορά την παιδεία και τα πολιτιστικά θέματα. Το ίδιο θα ίσχυε και για τους Τουρκοκύπριους που κατοικούσαν στην Ελληνοκυπριακή περιοχή.

Τα συστατικά μέρη της Βελγικής ομοσπονδίας χρηματοδοτούνται από την κεντρική κυβέρνηση και δικά τους φορολογικά έσοδα, και δεσμεύονται από αυστηρούς κανόνες δημοσιονομικής πειθαρχίας. Γενικά, το Βέλγιο είναι ανάμεσα στις ευημερούσες οικονομικά χώρες-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με κατά κεφαλή εισόδημα πάνω από το μέσο όρο και σχετικά χαμηλό επίπεδο φτώχειας και εισοδηματικής ανισότητας. Η επιτυχία του Βελγίου στη διαχείριση των οικονομικών του θεωρείται ότι είναι αποτέλεσμα της λεπτής ισορροπίας που του επιτρέπει από τη μια να διατηρεί μια ενιαία οντότητα ως κράτος-μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και από την άλλη να παρέχει τη μεγαλύτερη δυνατή αυτονομία στα συστατικά του μέρη. Σε ένα μεγάλο βαθμό, αυτό οφείλεται στην οικονομική συνεργασία και συντονισμό μεταξύ της κεντρικής κυβέρνησης και των ομόσπονδων οντοτήτων.

Οι τελευταίες συνταγματικές αλλαγές στο Βέλγιο ενίσχυσαν την αυτόνομη εκπροσώπηση των περιοχών και κοινοτήτων στο διεθνές και Ευρωπαϊκό επίπεδο. Γενικά, υπάρχει μια ισχυρή τάση για συνεχώς μεγαλύτερη απευθείας εκπροσώπηση των περιοχών και κοινοτήτων του Βελγίου στα σώματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Για παράδειγμα, το 1996 το Φλαμανδικό κοινοβούλιο ζήτησε την παραχώρηση ξεχωριστής ψήφου σε κάθε Βελγική ομόσπονδη οντότητα στο Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για θέματα που την αφορούν. Παρόλο ότι το αίτημα των Φλαμανδών δεν έγινε δεκτό από την κεντρική κυβέρνηση, όμως το θέμα της εκπροσώπησης των συστατικών μερών της Βελγικής ομοσπονδίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση παραμένει ανοικτό. Αυτές οι διασπαστικές τάσεις της Βελγικής ομοσπονδίας απασχολούν τα άλλα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που αναγνωρίζουν μόνο μια Βελγική κρατική οντότητα.

Παρόμοια προβλήματα μπορεί να αντιμετωπίσει και η Κύπρος όταν θα είναι ένα ομόσπονδο δικοινοτικό κράτος-μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Δεν αποκλείεται, για παράδειγμα, οι Τουρκοκύπριοι να ζητήσουν το δικό τους συστατικό κράτος να είναι απευθείας υπόλογο στην Ευρωπαϊκή Ένωση για τα διάφορα θέματα που το αφορούν. Με άλλα λόγια, φαίνεται ότι το επιχείρημα πως η ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση εγγυάται την ενότητά της δεν είναι σωστό. Ασφαλώς, η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν θα δεχθεί δύο Κυπριακά κράτη, όμως δεν αποκλείεται να υποχωρήσει σε πιέσεις των Τουρκοκυπρίων για παραχώρηση περισσότερης αυτονομίας και να δεχτεί η εκπροσώπηση της Κύπρου στο Ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο να μην γίνεται από το κεντρικό κράτος αλλά να διαμοιραστεί μεταξύ των συστατικών κρατών.

Επομένως, ίσως η εμπειρία του Βελγίου σε ότι αφορά την οικονομική δομή και διαχείριση είναι παράδειγμα προς μίμηση για την Κύπρο. Όμως, οι διασπαστικές τάσεις με επίκεντρο την εκπροσώπησή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι παράδειγμα προς αποφυγή. Για αυτούς τους λόγους είναι σκόπιμο οι διευθετήσεις για το θέμα της εκπροσώπησης της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση να γίνουν σαφείς στο Σχέδιο Ανάν και να περιληφθούν στα θεμελιώδη της συμφωνίας λύσης του Κυπριακού.

1.5 Πρακτικές εισηγήσεις

Επανερχόμενοι στις οικονομικές πτυχές του Σχεδίου Ανάν, η Κύπρος είναι μια πολύ μικρή χώρα και δύσκολα θα μπορούσε να βρει κανείς σημαντικά πλεονεκτήματα που να δικαιολογούν μια αποκεντρωμένη ομοσπονδιακή οικονομική δομή. Από την άλλη οι ιστορικές, πολιτικές, θρησκευτικές και πολιτιστικές ιδιαιτερότητες των συστατικών κρατών υπαγορεύουν ότι οι δύο κοινότητες πρέπει να έχουν τη μεγαλύτερη δυνατή οικονομική αυτονομία. Με αυτό το σκεπτικό, ίσως η κατάλληλη οικονομική δομή του ομόσπονδου Κυπριακού κράτους θα προκύψει μέσα από τη μεγαλύτερη δυνατή αποκέντρωση στη λήψη και εφαρμογή οικονομικών αποφάσεων.

Στη βάση αυτής της προσέγγισης, πιστεύουμε ότι η λύση στις οικονομικές πτυχές του προβλήματος ανάγεται στην αναζήτηση εκείνων των ρυθμιστικών διακανονισμών που θα εγγυούνται ότι το κάθε συστατικό (καθώς και το κεντρικό) κράτος θα τηρεί τους βασικούς κανόνες ορθολογικής οικονομικής συμπεριφοράς.

- ⇒ Το κάθε συστατικό κράτος πρέπει να έχει ξεχωριστό προϋπολογισμό και δικά του έσοδα που θα προέρχονται από τη φορολογία των εισοδημάτων και των κερδών, καθώς και από άλλες πηγές όπως είναι οι εισφορές, τα τέλη και η πώληση υπηρεσιών. Εδώ χρειάζονται ρυθμίσεις που να εγγυώνται πως το κάθε συστατικό κράτος θα τηρεί τους κανόνες που επιβάλλει η Ευρωπαϊκή Ένωση: (α) κανένας από τους προϋπολογισμούς δεν θα έχει έλλειμμα πάνω από 3% του ΑΕΠ του συστατικού κράτους, (β) τα συστατικά κράτη δεν θα έχουν χρέος μεγαλύτερο του 60% του αντίστοιχου ΑΕΠ και (γ) να δανείζονται μόνο για σκοπούς επενδύσεων.
- ⇒ Οι έμμεσοι φόροι (ΦΠΑ, δασμοί και ειδικό φόρο κατανάλωσης) πρέπει να είναι αρμοδιότητα της κεντρικής κυβέρνησης και να ακολουθείται ενιαία πολιτική σε ολόκληρη την Κύπρο, δηλαδή και στα δύο συστατικά κράτη να εφαρμόζονται οι ίδιοι συντελεστές, ώστε να αποφεύγονται στρεβλώσεις των τιμών και αθέμιτος ανταγωνισμός (π.χ. cross-border shopping). Η κεντρική κυβέρνηση θα έχει το δικό της προϋπολογισμό και θα χρηματοδοτεί τις δαπάνες της μόνο από τα έσοδα που θα έχει από τους έμμεσους φόρους.

- ⇒ Το σύστημα φορολογίας των επιχειρήσεων πρέπει να προνοεί, αν όχι ενιαίους, ελάχιστους συντελεστές που να ισχύουν και στα δύο συστατικά κράτη. Αυτό ενδείκνυται για αποφυγή του αθέμιτου φορολογικού ανταγωνισμού που τείνει να μειώνει τη φορολογία του κεφαλαίου σε βάρος της φορολογίας της εργασίας, με ανεπιθύμητες συνέπειες για την ανεργία και τον κοινωνικό ρόλο του κάθε συστατικού κράτους (race to the bottom).
- ⇒ Πρέπει να υπάρχουν πρόνοιες για την αποφυγή διπλής φορολογίας, δηλαδή να συμφωνηθεί ότι το ένα συστατικό κράτος δεν θα επιβάλλει φόρο σε κάποια οικονομική συναλλαγή ή δραστηριότητα που έχει ήδη φορολογηθεί από το άλλο συστατικό κράτος ή σε ομοσπονδιακό επίπεδο. Όπως και οι απαγορεύσεις στη διακίνηση κεφαλαίων έτσι και η διπλή φορολογία είναι εμπόδιο στην ελεύθερη λειτουργία της αγοράς, αφού τελικά εμποδίζει την ελεύθερη διακίνηση πόρων από το ένα συστατικό κράτος στο άλλο.
- ⇒ Πρέπει να δημιουργηθεί ένα κεντρικό Ταμείο Οικονομικής Σύγκλισης που να χρηματοδοτεί έργα υποδομής και άλλες οικονομικές δραστηριότητες για σύγκλιση του βιοτικού επιπέδου στα δύο συστατικά κράτη. Δεδομένης της οικονομικής αλληλεξάρτησής τους, είναι προς όφελος και των δύο συστατικών κρατών να έχουν τη μεγαλύτερη δυνατή συνοχή. Σε ένα βαθμό αυτό θα γίνει μέσα από την ελεύθερη αγορά, ένας ακόμη λόγος για τον οποίο δεν πρέπει να παρεμβάλλονται εμπόδια στην ελεύθερη λειτουργία της.
- ⇒ Τέλος, όπως ήδη έχουμε επισημάνει, πρέπει να αρθούν όλοι οι περιορισμοί στη διακίνηση κεφαλαίου γιατί είναι ασυμβίβαστοι με την ενιαία νομισματική οντότητα του ομοσπονδιακού κράτους, συνεπώς μόνο στρεβλώσεις στην οικονομία μπορεί να προκαλέσουν. Πρέπει να γίνει σαφές στο Σχέδιο Ανάν ότι η Κεντρική Τράπεζα είναι ένας ενιαίος οργανισμός, που θα ασκεί απρόσκοπτα την εποπτεία των εμπορικών τραπεζών και στα δύο συστατικά κράτη και θα φροντίζει ώστε να υπάρχει νομισματική σταθερότητα σε ολόκληρη την Κύπρο.

Πιστεύουμε ότι τα πιο πάνω είναι τα ελάχιστα που χρειάζονται να αποφασιστούν και να ενσωματωθούν στο θεμελιώδες μέρος της συμφωνίας λύσης του Κυπριακού γιατί αποτελούν θεμελιώδεις προϋποθέσεις εύρυθμης λειτουργίας

ενός ομόσπονδου κράτους. Ασφαλώς, υπάρχουν πολλοί άλλοι τομείς οικονομικής συνεργασίας και συντονισμού μεταξύ των συστατικών κρατών που δυνατόν να έχουν όφελος και για τις δύο πλευρές:

- Ένα ενιαίο Σχέδιο Υγείας που να καλύπτει τις ανάγκες ιατρικής περίθαλψης όλων των Κυπρίων πρέπει να είναι μια από τις άμεσες προτεραιότητες του ομόσπονδου κράτους. Εκτός του ότι ένα ενιαίο σύστημα ιατρικής περίθαλψης θα έχει σημαντικά πλεονεκτήματα κλίμακας, ιδιαίτερα στην παροχή εξειδικευμένης περίθαλψης, θα λειτουργεί και ως καταλύτης κοινωνικής συνοχής των δύο κοινοτήτων.
- Ακόμη μεγαλύτερη ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής θα προκύψει και από ένα ενιαίο Σύστημα Κοινωνικής Ασφάλισης. Εξάλλου, είναι αδύνατον η αγορά εργασίας να λειτουργεί σαν ένας ενιαίος μηχανισμός όταν υπάρχουν δύο διαφορετικά συστήματα κοινωνικών ασφαλίσεων.

Όμως, τόσο το σύστημα υγείας όσο και αυτό της κοινωνικής ασφάλισης δεν είναι απαραίτητο να αποφασιστούν στο στάδιο της δημιουργίας του ομόσπονδου Κυπριακού κράτους, με την έννοια ότι μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο συζήτησης μεταξύ των δύο συστατικών κρατών σε μετέπειτα στάδιο. Επί του παρόντος, εφόσον δεν συντρέχουν ειδικοί λόγοι, είναι προτιμότερο τα δύο συστατικά κράτη να διατηρήσουν τη μεγαλύτερη δυνατή οικονομική αυτονομία.

1.6 Συμπεράσματα

Το ομόσπονδο Κυπριακό κράτος που προτείνεται στο Σχέδιο Ανάν δεν έχει προσδιορισμένη οικονομική δομή. Αυτό ίσως να είναι σκόπιμο, με την έννοια ότι αφήνει στα δύο συστατικά κράτη περιθώρια για τη μεγαλύτερη δυνατή οικονομική αυτονομία, κάτι με το οποίο πιθανόν να συμφωνούν και τα δύο μέρη: οι Τουρκοκύπριοι πάντα ήθελαν αυτονομία σε όλους τους τομείς, ενώ οι Ελληνοκύπριοι έχοντας περισσότερη αυτονομία στον οικονομικό τομέα θα προστατεύσουν το υψηλότερο βιοτικό τους επίπεδο.

Στην πράξη όμως, δεν έχει νόημα δύο κράτη να είναι μέλη μιας ομοσπονδίας αν δεν αποτελούν μια ενιαία αγορά. Το Σχέδιο Ανάν, προκειμένου να ικανοποιήσει μη οικονομικές σκοπιμότητες, δεν τηρεί αυτόν τον κανόνα με αποτέλεσμα να

δημιουργούνται φραγμοί στην ελεύθερη λειτουργία της αγοράς που πιστεύουμε ότι αργά ή γρήγορα θα έχουν δυσμενείς επιπτώσεις στην Κυπριακή οικονομία. Ειδικά στην περίπτωση της νομισματικής πολιτικής είναι αδιανόητο να υπάρχει ένα ενιαίο νόμισμα και ένα ενιαίο επιτόκιο χωρίς ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων.

Σε άλλες περιπτώσεις το Σχέδιο Ανάν δεν προνοεί τα ελάχιστα αναγκαία που χρειάζεται μια ομόσπονδη οικονομία για να λειτουργήσει σωστά. Σε αυτά περιλαμβάνονται ρυθμίσεις που να εγγυώνται δημοσιονομική πειθαρχία, αποφυγή στρεβλώσεων λόγω διαφορετικής φορολογίας των προϊόντων και των συντελεστών της παραγωγής, αποφυγή της διπλής φορολογίας και του αθέμιτου φορολογικού ανταγωνισμού.

Η οικονομική δομή μιας ομοσπονδίας μπορεί να είναι από πολύ απλή μέχρι εξαιρετικά πολύπλοκη, χωρίς αυτό να αντανakλά στη λειτουργικότητα και αποτελεσματικότητά της. Επομένως, δεν είναι απαραίτητο στο παρόν στάδιο να περιπλέξει κανείς όλα όσα μπορεί να σκεφτεί για μια ομόσπονδη οικονομία στην προσπάθεια λύσης του Κυπριακού. Είναι όμως σημαντικό, πρώτον αυτά που θα περιληφθούν να αντέχουν στον έλεγχο της οικονομικής λογικής και δεύτερο να μην μείνουν εκτός σχεδίου οι ελάχιστες εκείνες ρυθμίσεις χωρίς τις οποίες καμιά ομόσπονδη οικονομία δεν μπορεί να λειτουργήσει σωστά.

II. ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΥΣΙΩΝ ΣΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΝ ΜΕ ΑΠΛΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

Στο τμήμα αυτό γίνεται προσπάθεια να δοθεί μια όσο το δυνατόν απλή εξήγηση των προνοιών του Σχεδίου Ανάν για τις κατεχόμενες περιουσίες. Αυτό θα βοηθήσει τον πολίτη να καταλάβει τι συνεπάγεται το Σχέδιο και να διαμορφώσει τη δική του άποψη.

Στόχος είναι να περιληφθούν στην ανάλυση όσο το δυνατό περισσότερες περιπτώσεις, όμως δεν μπορεί η συζήτηση να επεκταθεί στις λεπτομέρειες του Σχεδίου. Εξάλλου, ούτε το Σχέδιο είναι διεξοδικά σαφές.

Για σκοπούς παρουσίασης, χωρίζουμε τις πρόνοιες του Σχεδίου σε δύο κατηγορίες:

- (α) πρόνοιες που ισχύουν για όλες τις κατεχόμενες περιουσίες, και
- (β) πρόνοιες που ισχύουν ανάλογα με το αν μια περιουσία είναι σε περιοχές που θα επιστραφούν ή θα παραμείνουν υπό τουρκοκυπριακή διοίκηση.

Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι όλα όσα αφορούν τους Ελληνοκύπριους που έχουν περιουσίες στα κατεχόμενα ισχύουν και για τους Τουρκοκύπριους που έχουν περιουσίες στις ελεύθερες περιοχές. Επίσης, ό,τι ισχύει για τους Τουρκοκύπριους που τώρα χρησιμοποιούν κατεχόμενες περιουσίες, ισχύει και για τους Ελληνοκύπριους που τώρα χρησιμοποιούν Τουρκοκυπριακές περιουσίες.

II.1 Τι ισχύει για όλες τις κατεχόμενες περιουσίες

Ορισμένες πρόνοιες του Σχεδίου Ανάν ισχύουν άσχετα αν μια περιουσία θα είναι στα εδάφη που θα επιστραφούν ή όχι. Αυτές αφορούν κατεχόμενες περιουσίες που χρησιμοποιούνται για τουλάχιστον 10 χρόνια από Τουρκοκύπριο που είναι και αυτός πρόσφυγας.

Περιουσίες που χρησιμοποιούνται από Τουρκοκύπριους πρόσφυγες

Αν μια κατεχόμενη περιουσία χρησιμοποιείται από Τουρκοκύπριο πρόσφυγα για τουλάχιστον 10 χρόνια, τότε το δικαίωμα του Ελληνοκυπρίου να επανακτήσει

αυτήν την περιουσία εξαρτάται από την αξία της σε σύγκριση με την αξία της περιουσίας που έχει ο Τουρκοκύπριος πρόσφυγας στις ελεύθερες περιοχές. Η 'αξία' της περιουσίας είναι αυτή του 1974 συν την αύξηση των τιμών σε περιοχές που δεν έχουν επηρεαστεί από την Τουρκική εισβολή. Για παράδειγμα, μια ερμηνεία αυτού του ορισμού είναι ότι ένα σπίτι ή χωράφι στο Τρίκωμο να θεωρηθεί ότι έχει αξία όπως ένα παρόμοιο σπίτι ή χωράφι στην Ξυλοτύμπου.

Αν η αξία της κατεχόμενης περιουσίας δεν είναι περισσότερο από ενάμισι φορά μεγαλύτερη από την αξία της περιουσίας που έχει ο Τουρκοκύπριος στις ελεύθερες περιοχές, τότε ο τελευταίος έχει το δικαίωμα να την ανταλλάξει με δική του περιουσία και να πληρώσει τη διαφορά στο Συμβούλιο Περιουσίας.

Παράδειγμα 1: Στο σπίτι Ελληνοκύπριου στις κατεχόμενες περιοχές αξίας ΛΚ150.000 κατοικεί Τουρκοκύπριος που έχει περιουσία αξίας τουλάχιστον ΛΚ100.000 στις ελεύθερες περιοχές. Τότε ο Τουρκοκύπριος έχει το δικαίωμα να δώσει ως αντάλλαγμα τη δική του περιουσία και αφού πληρώσει τη διαφορά να πάρει τον τίτλο του σπιτιού. Διαφορετικά:

- Αν η περιουσία του Τουρκοκύπριου είναι πάνω από ΛΚ150.000, τότε έχει το δικαίωμα να πάρει τον τίτλο του σπιτιού και να αποζημιωθεί για τη διαφορά της αξίας της περιουσίας του.
- Αν η περιουσία του Τουρκοκύπριου είναι κάτω από ΛΚ100.000, τότε το Συμβούλιο Περιουσίας θα προσπαθήσει να πετύχει φιλικό διακανονισμό και αν δεν το καταφέρει, θα αποφασίσει το ίδιο τί θα γίνει, λαμβάνοντας υπόψη τα επιχειρήματα και των δύο πλευρών.

Περιουσίες που έχουν βελτιωθεί

Για κατεχόμενη περιουσία που έχει βελτιωθεί ο Ελληνοκύπριος ιδιοκτήτης πρέπει να καταβάλει την αξία της βελτίωσης αν αυτή είναι μεγαλύτερη του 10% και μικρότερη του 100% της αξίας της περιουσίας.

Παράδειγμα 2: Ελληνοκύπριος διαθέτει οικόπεδο με σπίτι στις κατεχόμενες περιοχές που σήμερα η αξία του θα ήταν ΛΚ50.000 αν δεν γινόταν η εισβολή. Ο Τουρκοκύπριος που τη χρησιμοποιεί πρόσθεσε περισσότερα δωμάτια στο σπίτι και έκαμε άλλες βελτιώσεις που ανέβασαν την αξία της περιουσίας σε ΛΚ80.000.

Για να δοθεί τίτλος στον Ελληνοκύπριο πρέπει να καταβάλει στο Συμβούλιο Περιουσίας ΛΚ30.000 για να αποζημιωθεί ο Τουρκοκύπριος για τις βελτιώσεις που έκαμε.

Περιουσίες των οποίων έχει αλλάξει η χρήση

Κατεχόμενη περιουσία στην οποία ο Τουρκοκύπριος έκαμε έξοδα λιγότερα από την αξία που θα είχε στην αρχική της μορφή (όπως στο παράδειγμα 2), ο Ελληνοκύπριος μπορεί να ισχυριστεί ότι δεν πρόκειται για βελτίωση αλλά για *αλλοίωση* και να πάρει πίσω την περιουσία του χωρίς να πληρώσει τίποτε.

Παράδειγμα 3: Ελληνοκύπριος διαθέτει περβόλι στο Λευκόνοικο που σήμερα θα άξιζε ΛΚ50.000 αν δεν γινόταν η εισβολή. Κάποιος Τουρκοκύπριος έκαμε μέσα στο περβόλι ορνιθοτροφείο αξίας ΛΚ30.000. Ο Ελληνοκύπριος ιδιοκτήτης μπορεί να ισχυριστεί ότι δεν βελτιώθηκε αλλά αλλοιώθηκε η χρήση του περβολιού του και να το πάρει πίσω χωρίς να πληρώσει για το ορνιθοτροφείο. Αν όμως αργότερα το Συμβούλιο Περιουσίας διαπιστώσει πως ο Ελληνοκύπριος χρησιμοποιεί το ορνιθοτροφείο, τότε θα τον υποχρεώσει να πληρώσει τις ΛΚ30.000, που είναι η αξία του ορνιθοτροφείου.

Αποζημίωση

Πρόσφυγες που δεν θα τους επιτραπεί ή δεν θα θελήσουν οι ίδιοι να επιστρέψουν στις περιουσίες τους, θα αποζημιωθούν. Οι αποζημιώσεις θα υπολογιστούν βάσει της τρέχουσας αξίας, όπως ορίστηκε πιο πάνω. Επίσης, οι αποζημιώσεις αρχικά δεν θα δοθούν σε μορφή χρημάτων αλλά σε μορφή γραμματίων τα οποία θα αποφέρουν ετήσιο εισόδημα (κάτι σαν κυβερνητικές ομολογίες).

Πώληση, Εκμίσθωση, Ανταλλαγή

Ο πρόσφυγας που δικαιούται να επιστρέψει πίσω στην περιουσία του, δικαιούται αντί να ασκήσει αυτό το δικαίωμα να πωλήσει, να εκμισθώσει ή να ανταλλάξει την περιουσία του. Η τιμή πώλησης ή ανταλλαγής θα είναι η αξία της περιουσίας όπως ορίζεται πιο πάνω και προτεραιότητα για την αγορά ή ανταλλαγή έχει το πρόσωπο που διαμένει σε αυτήν.

II.2 Τι δεν ισχύει για όλες τις περιουσίες

Περιουσίες σε περιοχές που θα επιστραφούν

Ελληνοκύπριοι πρόσφυγες που έχουν περιουσίες σε περιοχές που θα επιστραφούν έχουν δικαίωμα να διεκδικήσουν 'αποκατάσταση', δηλαδή να εγκατασταθούν πίσω στην περιουσία τους. Όλοι έχουν δικαίωμα αποκατάστασης, αλλά υπάρχουν περιορισμοί που δυνατόν να εμποδίσουν πολλούς πρόσφυγες να επιστρέψουν. Μια τέτοια περίπτωση είναι περιουσίες που έχουν βελτιωθεί από τους Τουρκοκυπρίους (ή Έποικους) που τις χρησιμοποιούν, όπως το παράδειγμα πιο κάτω.

Παράδειγμα 4: Ελληνοκύπριος διαθέτει οικόπεδο στην Αμμόχωστο του οποίου η τρέχουσα αξία είναι ΛΚ150.000. Κάποιος Τουρκοκύπριος έκτισε μέσα στο οικόπεδο πολυκατοικία της οποίας η αξία είναι ΛΚ180.000. Εφόσον η πολυκατοικία αξίζει περισσότερο από το οικόπεδο και ο Ελληνοκύπριος δεν είναι έτοιμος να πληρώσει ΛΚ180.000 για την πολυκατοικία, τότε ο Τουρκοκύπριος έχει το δικαίωμα να πάρει τον τίτλο του οικοπέδου, αφού πληρώσει την αξία του, δηλαδή ΛΚ150.000.

Περιουσίες που θα μείνουν υπό Τουρκοκυπριακή διοίκηση

Μόνο ένας περιορισμένος αριθμός προσφύγων θα έχει το δικαίωμα να επιστρέψει πίσω σε περιουσίες που είναι σε περιοχές που θα παραμείνουν υπό Τουρκοκυπριακή διοίκηση, αφού οι Ελληνοκύπριοι δεν θα μπορούν να αποτελούν πέραν ενός ποσοστού του συνολικού πληθυσμού του Τουρκοκυπριακού κρατιδίου. Επιπλέον, υπάρχει περιορισμός στο ποσοστό γης που μπορεί να ανήκει σε Ελληνοκύπριους σε κάθε δήμο ή χωριό του Τουρκοκυπριακού κρατιδίου. Προτεραιότητα επιστροφής θα έχουν οι πιο μεγάλοι σε ηλικία πρόσφυγες και η διαδικασία επιστροφής θα διαρκέσει 3-5 χρόνια ή περισσότερο (ανάλογα με το αν στην περιουσία τώρα διαμένει ή όχι Τουρκοκύπριος).

Επίσης, κατά πόσο ένας Ελληνοκύπριος θα μπορέσει να πάρει πίσω την περιουσία του που βρίσκεται σε περιοχή που θα μείνει υπό Τουρκοκυπριακή διοίκηση εξαρτάται από το πόσο αυτή έχει βελτιωθεί από τον Τουρκοκύπριο χρήστη της. Αν η αξία της βελτίωσης είναι μεγαλύτερη από την αξία που θα είχε

η περιουσία χωρίς τη βελτίωση, τότε ο Τουρκοκύπριος έχει το δικαίωμα να αγοράσει την περιουσία πληρώνοντας αυτό που θα άξιζε χωρίς τη βελτίωση, όπως εξηγεί το πιο κάτω παράδειγμα.

Παράδειγμα 5: Ελληνοκύπριος διαθέτει οικοπέδο στα κατεχόμενα που σήμερα θα άξιζε ΛΚ100.000 στο οποίο ο Τουρκοκύπριος έκτισε μέσα πολυκατοικία αξίας ΛΚ250.000. Τότε, ο τίτλος μεταφέρεται στον Τουρκοκύπριο εφόσον ο Ελληνοκύπριος ιδιοκτήτης αποζημιωθεί για την αξία του οικοπέδου του, δηλ. ΛΚ100.000.

II.3 Ποιος θα πληρώσει για τις αποζημιώσεις;

Από τα παραδείγματα πιο πάνω φαίνεται καθαρά ότι το ερώτημα ποιος θα πληρώσει για τις αποζημιώσεις των περιουσιών δεν αφορά στην ιδιοκτησία της περιουσίας. Με άλλα λόγια, για να πάρει τον τίτλο μιας περιουσίας κάποιος που δεν είναι ο ιδιοκτήτης πριν από την εισβολή, πρέπει να πληρώσει. Επομένως, οι περιουσίες είτε θα επιστραφούν είτε θα αγοραστούν για να αποζημιωθεί ο ιδιοκτήτης. Κανένας άλλος δεν θα εμπλέκεται σε αυτήν τη συναλλαγή, εκτός από το Συμβούλιο Περιουσιών, που θα παίζει ρόλο μεσίτη και δικαστή μαζί.

Αυτό που πρέπει να μας ανησυχεί είναι ποιος θα πληρώσει όχι για τις περιουσίες που δεν θα επιστραφούν αλλά για:

- (α) τις οριστικές καταστροφές κτιρίων, κινητής περιουσίας και επιχειρήσεων που προκάλεσε η Τουρκική εισβολή το 1974 και
- (β) τις απώλειες που έχουν υποστεί οι ιδιοκτήτες κατεχόμενης γης λόγω της στέρησης πρόσβασης που προκαλεί η Τουρκική κατοχή από το 1974 μέχρι σήμερα.

Από έρευνα του Τμήματος Οικονομικών του Πανεπιστημίου Κύπρου εκτιμάται ότι το 1974 η Τουρκική εισβολή προκάλεσε καταστροφές 3,5 δις λιρών (σημερινές τιμές) στα κτίρια, στην κινητή περιουσία και στις επιχειρήσεις. Το Σχέδιο Ανάν για αυτές τις καταστροφές απλά αναφέρει ότι οι υπαίτιοί τους φέρουν ευθύνη για καταβολή αποζημιώσεων, όμως δεν μπαίνει σε λεπτομέρειες και δεν κατονομάζει κανένα.

Για τις απώλειες πρόσβασης το Σχέδιο προβλέπει αποζημιώσεις και ορίζει ότι η χρηματοδότησή τους είναι υπόθεση του κάθε κρατιδίου ξεχωριστά. Επίσης, αναφέρει ότι από την αποζημίωση αυτή θα αφαιρείται η αξία της βοήθειας που είχε ο αιτητής από το 1974 μέχρι σήμερα. Για παράδειγμα, από τις απώλειες πρόσβασης για τις οποίες πρέπει να αποζημιωθεί κάποιος Ελληνοκύπριος πρόσφυγας που διαμένει σε Τουρκοκυπριακό σπίτι, θα αφαιρεθούν τα ενοίκια που θα πλήρωνε αν ενοικίαζε κανονικά το σπίτι αυτό. Εκτιμάται ότι οι ιδιοκτήτες κατεχόμενης περιουσίας έχουν συσσωρευμένες απώλειες πρόσβασης 4,5 δις λίρες από το 1974 μέχρι σήμερα, ενώ η συνολική οικονομική βοήθεια που είχαν από την κυβέρνηση την ίδια περίοδο ήταν μόλις 3 δις λίρες.

Επομένως, το ερώτημα που χρειάζεται απάντηση είναι ποιος θα πληρώσει στους ιδιοκτήτες κατεχόμενης περιουσίας 3,5 δις λίρες για τις καταστροφές σε κτίρια και κινητή περιουσία το 1974 και 1,5 δις λίρες για τις απώλειες πρόσβασης από το 1974 μέχρι σήμερα. Επίσης, θα υπάρξουν έξοδα μετακίνησης μεγάλου μέρους του πληθυσμού, είτε υπό την μορφή χορηγιών σε εποίκους να επιστρέψουν πίσω στην Τουρκία είτε υπό την μορφή ανέγερσης κατοικιών για να στεγαστούν όσοι θα υποχρεωθούν να εκκενώσουν σπίτια τα οποία κατέχουν παράνομα. Ποιος θα καλύψει αυτά τα έξοδα;

Τέλος, είναι σημαντικό να διερωτηθεί κανείς αν και με ποιο χρονοδιάγραμμα η κυβέρνηση μπορεί να πληρώσει, έστω, μόνο τις 1,5 δις λίρες για τις απώλειες πρόσβασης χωρίς να προκληθεί κοινωνική και οικονομική αναταραχή. Αν δοθεί επαρκής εξωτερική βοήθεια για αποζημιώσεις, τότε ο κίνδυνος κοινωνικής αναταραχής θα περιοριστεί. Όμως, θα εξακολουθεί να υπάρχει ο κίνδυνος οικονομικής αποσταθεροποίησης αν η διοχέτευση της βοήθειας αυτής στην οικονομία δεν γίνει βάσει κάποιου προγράμματος με μακροχρόνιο ορίζοντα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΠΡΟΝΟΙΕΣ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΑΝΑΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Στο Παράρτημα αυτό παραθέτουμε όλα όσα προνοεί το Σχέδιο Ανάν για την Κυπριακή οικονομία.

Νόμος περί Κεντρικής Τράπεζας

1. Η Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου θα είναι ανεξάρτητη και θα λειτουργεί σύμφωνα με τις απαιτήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
2. Θα εκδίδει νόμισμα, θα καθορίζει τη νομισματική πολιτική και το δανειστικό επιτόκιο και θα ρυθμίζει και επιβλέπει τον τραπεζικό τομέα.
3. Η Κεντρική Τράπεζα θα διοικείται από Διοικητικό Συμβούλιο τριών μελών, ένας εκ των οποίων θα είναι ο Διοικητής. Τουλάχιστον ένα μέλος θα προέρχεται από κάθε συστατικό κράτος. Το τρίτο μέλος δύναται να είναι μη Κύπριος.
4. Ο Διοικητής και τα δύο άλλα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου θα διορίζονται από το Προεδρικό Συμβούλιο για περίοδο 7 χρόνων.
5. Ο νόμος δύναται να προνοεί την ίδρυση υποκαταστημάτων της Κεντρικής Τράπεζας σε κάθε συστατικό κράτος, και την περίληψη των διευθυντών των υποκαταστημάτων στο Διοικητικό Συμβούλιο της Κεντρικής Τράπεζας.
6. Όλες οι αποφάσεις του Διοικητικού Συμβουλίου της Κεντρικής Τράπεζας θα λαμβάνονται με απλή πλειοψηφία.

Μέρος Ι: Μεταβατικές Διατάξεις

Άρθρο 1: Μετατροπή καταθέσεων από πολίτες και κατοίκους της Κύπρου:

Η Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου θα μετατρέψει καταθέσεις, που τηρούνται από πολίτες και κατοίκους της Κύπρου σε Τουρκικές λίρες σε τράπεζες στην Κύπρο, σε Κυπριακές λίρες στην τιμή που η Τράπεζα της Τουρκίας θα πιστώσει με τα σχετικά ποσά την Τράπεζα της Κύπρου σε Ευρώ.

Νόμος περί της φορολογίας και των οικονομικών του κεντρικού κράτους

Άρθρο 1: Μεταβίβαση στα συστατικά κράτη:

1. Το κεντρικό κράτος θα παραχωρεί στα συστατικά κράτη, κατ' αναλογία του πληθυσμού τους, όχι λιγότερο του 50% των εσόδων από την έμμεση φορολογία, μετά την αφαίρεση του ποσού που μεταβιβάζεται στην Ευρωπαϊκή Ένωση.
2. Το κεντρικό κράτος θα δαπανά όχι λιγότερο του 5% των εσόδων από την έμμεση φορολογία, μετά την αφαίρεση του ποσού που μεταβιβάζεται στην ΕΕ, για τη χρηματοδότηση προσπάθειών συνεργασίας μεταξύ των συστατικών κρατών ή μεταξύ δημαρχείων που βρίσκονται σε διαφορετικά συστατικά κράτη.

Νόμος περί του προϋπολογισμού του κεντρικού κράτους

Άρθρο 1: Μεταφορά του προηγούμενου προϋπολογισμού:

Εάν το Κοινοβούλιο αδυνατεί να εγκρίνει ένα προϋπολογισμό πριν από την έναρξη του οικονομικού έτους τότε ο προϋπολογισμός του προηγούμενου έτους, προσαρμοσμένος με τον πληθωρισμό (αφαιρουμένου 1%), θα μεταφέρεται στο επόμενο οικονομικό έτος, εκτός εάν το Ανώτατο Δικαστήριο αποφασίσει διαφορετικά, κατά την άσκηση της εξουσίας προς επίλυση αδιεξόδου.

Νόμος περί του διεθνούς εμπορίου, τελωνείων και φόρων κατανάλωσης

(Κενό)

Μέτρα Προώθησης Εμπιστοσύνης

Λαμβάνονται μέτρα, χωρίς καθυστέρηση, για την άρση των περιορισμών στο εμπόριο, στη διακίνηση τουριστών, και για τη συμμετοχή σε διεθνείς αθλητικές και πολιτιστικές δραστηριότητες.

Άδειες εισαγωγής και διανομής

Οι δυο πλευρές θα ολοκληρώσουν διευθετήσεις, χωρίς επηρεασμό της εφαρμογής του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με σκοπό να διασφαλίζεται ότι η Θεμελιώδης Συμφωνία και η νέα κατάσταση πραγμάτων δεν θα ερμηνεύεται κατά τρόπο που μεταβάλλει δικαιώματα τα οποία απολάμβαναν επιχειρηματίες, δυνάμει αδειών εισαγωγής και/ ή διανομής πριν από την έναρξη της ισχύος της Συμφωνίας. Τέτοιες άδειες, όπου αυτό είναι δυνατό, θα ερμηνεύονται ότι εξουσιοδοτούν τέτοια πρόσωπα να συνεχίσουν τη λειτουργία των επιχειρήσεών τους στο δικό τους συστατικό κράτος μετά την έναρξη της ισχύος της Θεμελιώδους Συμφωνίας.

Προστατευτικά μέτρα

1. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις όπου η λειτουργία της εσωτερικής αγοράς της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που χαρακτηρίζεται από κατάργηση μεταξύ των Κρατών μελών των εμποδίων στην ελεύθερη κυκλοφορία αγαθών, προσώπων και κεφαλαίων, προκαλεί ή απειλεί να προκαλέσει σοβαρές δυσκολίες στο Τουρκοκυπριακό συστατικό κράτος, οι αρμόδιες Κυπριακές αρχές δύνανται να λάβουν κατάλληλα προστατευτικά μέτρα για περίοδο ενός χρόνου. Αυτά τα μέτρα δύνανται να παραταθούν με τη συγκατάθεση της Επιτροπής. Τέτοια μέτρα θα είναι σε αναλογία με το πρόβλημα και δεν θα αποτελούν συγκαλυμμένους περιορισμούς στο εμπόριο.
2. Σε περίπτωση που τα μέτρα που λήφθηκαν κάτω από περιστάσεις που αναφέρονται στην παράγραφο 1 έχουν ως αποτέλεσμα τη στρέβλωση των συνθηκών του ανταγωνισμού εντός της εσωτερικής αγοράς, η Επιτροπή, μαζί με τους Κύπριους αντιπροσώπους, θα εξετάζει πώς αυτά τα μέτρα μπορούν να αναπροσαρμοστούν.
3. Κατά παρέκκλιση από τη διαδικασία που καθορίζεται στα Άρθρα 226 και 227 της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, η Επιτροπή ή οποιοδήποτε κράτος μέλος, δύνανται να φέρει το θέμα ενώπιον του Δικαστηρίου Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, σε περίπτωση που κρίνει ότι η Κύπρος κάμνει ανάρμοστη χρήση των εξουσιών που προβλέπονται στην παράγραφο 1.